

Є. І. Усачов

здобувач

Науково-дослідного інституту публічного права

СУТНІСТЬ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНОЇ КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ ЯК ОБ'ЄКТУ КОНТРОЛЮ

Постановка проблеми. Конституція України проголосила, що людина, її життя та здоров'я, честь і гідність, недоторканість та безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. При цьому права й свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Утвердження та забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави [1]. Обов'язок щодо реалізації вказаних конституційних приписів покладено на чисельні правоохоронні інституції, провідне місце серед яких посідає Державна кримінально-виконавча служба України (далі – ДКВС України). Діяльність ДКВС України, як слідує з аналізу приписів чинного національного законодавства України [2], проводиться на основі дотримання прав і свобод людини та громадянина. Однак, на сьогодні можна стверджувати, що під час діяльності ДКВС України та її структурних підрозділів права й свободи людини та громадянина зазнають численних порушень.

Зокрема, як свого часу було зазначено Кабінетом Міністрів України, наявна в країні система виконання покарань потребує структурної реформи. Спадок Радянського Союзу був орієнтований на створення поліцейсько-карного апарату нагляду над ув'язненими, тоді як метою виконання покарань повинно бути виправлення та ресоціалізація засуджених. Стандарти функціонування установ виконання покарань не змінювалися протягом 75 років [5]. Таке положення справ негативно впливає на стан дотримання прав і свобод людини та громадянина в діяльності ДКВС України. Одним з найдієвіших засобів, реалізація якого направлена на підвищення ефективності здійснення завдань ДКВС України, забезпечення дотримання під час цього прав і свобод людини та громадянина є налагодження дієвих механізмів контролю за її діяльністю. Контроль за діяльністю вказаного суб'єкта повинен бути здійснений і на всіх стадіях реформування (розвитку) пенітенціарної системи України. Саме тому своєї актуальності набуває здійснення дослідження в напрямку характеристики контролю за діяльністю ДКВС України. При цьому така характеристика буде не повноцінною поза визначенням сутності діяльності ДКВС України, що може бути розглянуто в якості об'єкту зазначеного контролю.

Аналіз останніх досліджень. Адміністративно-правові засади діяльності ДКВС України, в

тому числі питання контролю за такою діяльністю, неодноразово досліджували в своїх працях такі вчені, як: Р.В. Алієв, Г.В. Атаманчук, О.М. Бандурка, Є.Ю. Бараш, Д.М. Бахрах, О.І. Безпалова, Ю.П. Битяк, О.Г. Боднарчук, І.Г. Богатирьов, М.Г. Вербенський, А.О. Галай, В.М. Гарашук, В.І. Гуржій, І.В. Євсєєв, С.А. Зінченко, С.В. Зливко, В.В. Ковальська, В.А. Львовчкін, М.П. Мелентьєв, В.О. Меркулова, Л.І. Миськів, О.М. Музичук, С.М. Оганесян, В.М. Паламарчук, В.П. Петков, М.С. Пузирьов, В.Б. Пчелін, Г.О. Радов, М.М. Ребкало, Р.А. Ромашов, О.П. Рябченко, Т.В. Синельникова, В.Б. Спіцнадель, В.В. Стаднік, О.О. Стаценко, А.Х. Степанюк, В.О. Хаблак, Ю.В. Шахлович, К.В. Шкарупа, О.О. Шкута, Д.В. Ягунов, І.С. Яковець та інші. Однак указані напрацювання в основному стосуються загальних положень організації діяльності ДКВС України, а також адміністративно-правових засад державного та громадського контролю. Разом із тим, поза увагою залишені особливості здійснення контролю за діяльністю ДКВС України, особливо в умовах реформування останньої. Тому в представленій статті переслідуюмо мету, яка полягає в здійсненні аналізу наукових і нормативно-правових джерел і висвітленні сутності діяльності ДКВС України як об'єкту контролю.

Виклад основного матеріалу. Відправною точкою вирішення поставленого наукового завдання необхідно обрати уточнення понятійного апарату, що використовується в досліджуваній сфері суспільних відносин, а саме сутності категорії «об'єкт контролю». Адже, як цілком слушно зауважує О.П. Гетьманець, відсутність визначення категорій, що використовуються в наукових працях, призводить до неточного, неповного або й зовсім втраченого сенсу їх існування [4, с. 108]. У цьому контексті слід відмітити те, що досліджувану дефініцію складають дві категорії «об'єкт» і «контроль». Сутність і значення останньої, в тому числі в контексті її застосування по відношенню до діяльності ДКВС України, буде досліджено нами в наступному підрозділі представлені наукової праці. Що ж стосується першої, то з точки зору етимології, вона походить від латинської мови від слова «objectum», що на українську мову може бути перекладено в буквальному сенсі як предмет [6, с. 313]. Схожого значення вказана категорія набуває із позиції здійснення її семан-

тичного аналізу. Зокрема, авторський колектив великого тлумачного словника сучасної української мови слово «об'єкт» тлумачить у значенні: явище, предмет, особа, що на них спрямовано певну діяльність, увагу й таке інше; предмет наукового і т. ін. дослідження, спеціальної зацікавленості, компетенції; предмет, що розглядається з метою його використання за призначенням, вивчення [3, с. 803].

Слід відмітити те, що визначення сутності «об'єкта» через категорію «предмет» або «рiч» є доволі розповсюдженим підходом у науці. Зокрема, такі підходи можна прослідкувати в фаховій літературі з філософії. Так, на думку В.Л. Петрушенка, яку він наводить у праці «Філософський словник: терміни, персоналії, сентенції», під об'єктом необхідно розуміти річ, або явище, або будь-який фрагмент реальності, на які спрямовані пізнавальна або практична діяльність людини. Об'єкт співвідноситься з суб'єктом і засобами людської діяльності. Об'єкт пов'язується із існуванням в людській свідомості та пізнавальному досвіді чогось самовладного та самодостатнього, такого, що не створюється свідомістю та не може нею довільно змінюватись [7, с. 147-148]. Авторський колектив філософського енциклопедичного словника вважає, що об'єкт – це річ, предмет. Окрім цього, об'єктом вчені називають те, що протистоїть суб'єкту [6, с. 313].

З аналізу етимологічного, семантичного сенсу, а також філософських позицій до розуміння сутності категорії «об'єкт» слідує, що нею прийнято позначати предмет або ж річ, на яку спрямовано пізнавальну діяльність певного суб'єкта. У такому разі сенс об'єкта контролю набуває певного статичного значення, що недопустимо в досліджуваному випадку, адже діяльність прийнято позначати як певні активні процеси. Зокрема, в сучасній українській мові слово «діяльність» використовують у значенні: застосування своєї праці до чого-небудь; праця, дії людей у який-небудь галузі; функціонування, діяння органів живого організму; робота, функціонування якоїсь організації, установи, машини тощо; виявлення сили, енергії чого-небудь [3, с. 306]. Доволі цікаві позиції з приводу тлумачення сутності категорії «діяльність» наводять у фаховій літературі з філософії. Так, на думку авторського колективу філософського енциклопедичного словника, під діяльністю необхідно розуміти специфічну людську форму активного ставлення до навколишнього світу, зміст якої складає його доцільна зміна і перетворення в інтересах людей. Діяльність людини передбачає певне протиставлення суб'єкта й об'єкта діяльності: людина протиставляє себе об'єкту діяльності як матеріал, який повинен отримати нову форму та властивості, перетворитися з матеріалу в предмет і продукт діяльності. При цьому будь-яка діяльність включає в себе мету,

засіб, результат і сам процес діяльності, і, отже, невід'ємною характеристикою діяльності є її усвідомлення [10, с. 160]. Отже, розглядаючи діяльність ДКВС України в якості об'єкту контролю, слід позначати певні активні процеси, що виникають завдяки поведінці цієї інституції та її окремих структурних елементів, мають свій вплив на інших учасників відносин і виникають, діють та знаходять свій розвиток у межах таких суспільних відносин. Вказуючи на те, що такі активні процеси є об'єктом контролю, ми маємо на увазі те, що саме на них спрямований такий контроль. Схожі позиції до розуміння об'єкту контролю висловлюють учені-правознавці незалежно від предмета їх наукових досліджень. В якості прикладу наведемо декілька з таких позицій.

Так, досліджуючи організаційно-правові застави здійснення державного контролю за правозастосовною діяльністю податкових органів В.В. Пахомов вказує на те, що під об'єктом контролю необхідно розуміти того або те, кого або що контролюють [8, с. 146-147]. Таке визначення сутності досліджуваної дефініції, з точки зору правової науки, виглядає вкрай вузьким, оскільки в ньому відсутні згадки як про процеси, які підпадають під дію контролю, так і нормативні основи такої діяльності. З огляду на це більш вдалим визначення сутності об'єкту контролю здається те, що було запропоноване В.М. Гаращуком у монографічному дослідженні «Контроль і нагляд у державному управлінні». Учений вважає, що під об'єктом контролю необхідно розглядати відповідні підконтрольні структури – юридичних і фізичних осіб, які повністю співпадають із суб'єктами правовідносин [11, с. 82]. Більш розширене визначення сутності об'єкту контролю пропонує С.В. Шестак у дослідженні, положення якого присвячені теоретико-правовим аспектам недержавного контролю за діяльністю міліції. На думку науковця, об'єкт контролю – це особа чи інститут, який перевіряється на предмет його відповідності встановленим стандартам. При цьому вчений наголошує на тому, що особливості контрольної діяльності передбачають, що суб'єкта контролю в об'єкті контролю цікавить не будь-які, а тільки певні параметри його буття. Підсумовуючи, С.В. Шестак вказує на те, що вся існуюча різноманітність можливих об'єктів контрольної діяльності (природні й штучні, матеріальні та нематеріальні, технічні й соціальні тощо) знаходить свій зовнішній прояв у тому, що охоплюється категоріями «поведінка» чи «стан» [9, с. 27]. Досліджуючи особливості здійснення державного контролю за нотаріальною діяльністю, Н.В. Карнарук зазначає, що об'єктом державного контролю за нотаріальною діяльністю можна визнати безпосередньо нотаріальну діяльність, аналіз правової природи якої, сутність і призначення мають важ-

ливе значення для розкриття об'єкта державної контрольної діяльності в такій сфері [12, с. 49].

Висновки. Отже, з урахуванням наведених позицій щодо загального розуміння сутності об'єкта контролю, його змістовних складових, а також сутності даної дефініції по відношенню її застосування до сфери окремих суспільних відносин, здається можливим визначити сутність діяльності ДКВС України як об'єкта контролю. Під даною дефініцією пропонуємо розуміти закріплені на нормативно-правовому рівні напрямки функціонування ДКВС України, обумовлені поставленими перед даним суб'єктом завданнями, на належну реалізацію яких спрямована контрольна діяльність компетентних суб'єктів. У такому разі діяльність ДКВС України як об'єкт контролю може бути представлена як діяльність, що здійснюється таким суб'єктом у цілому, а також як її окремі прояви або ж напрямки, що реалізуються задля забезпечення досягнення спільної мети такої діяльності.

Література

1. Конституція України: закон України від 28.06.1996 № 254к/96 ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Про Державну кримінально-виконавчу службу України: закон України від 23.06.2005 № 2713-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 30. Ст. 409.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод., допов. та CD)/уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2009. 1736 с.
4. Гетьманець О. П. Правове регулювання бюджетного контролю в Україні: дис. ... доктора юрид. наук: спец. 12.00.07. Харків, 2009. 427 с.
5. Про схвалення Концепції реформування (розвитку) пенітенціарної системи України: розпорядження Кабінету Міністрів України від 13.09.2005 № 654-р. *Офіційний вісник України*. 2017. № 78. Ст. 2401.
6. *Философский энциклопедический словарь*. М.: ИНФРА-М, 2012. 576 с. (Б-ка словарей «ИНФРА-М»).
7. Петрушенко В. *Філософський словник: терміни, персоналії, сентенції*. Львів: «Магнолія 2006», 2011. 352 с.
8. Пахомов В. В. Організаційно-правові засади здійснення державного контролю за правозастосовчою діяльністю податкових органів: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Харків, 2007. 185 с.
9. Шестак С. В. Недержавний контроль за діяльністю міліції: теоретико-правовий аспект: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.01. Харків, 2009. 199 с.
10. *Философский энциклопедический словарь/редкол.: С. С. Аверинцев, Э. А. Араб-Оглы, Л. Ф. Ильичёв и др.* 2-е изд. М.: Сов. энциклопедия, 1989. 815 с.

11. Гаращук В. М. Контроль та нагляд у державному управлінні / Худож. оформ. О. Агеєв. Харків: Фоліо, 2002. 176 с.

12. Карнарук Н. В. Державний контроль за нотаріальною діяльністю в Україні: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.07. Ірпінь, 2007. 190 с.

Анотація

Усачов Є. І. Сутність діяльності державної кримінально-виконавчої служби України як об'єкту контролю. – Стаття.

У статті здійснено аналіз наукових і нормативно-правових джерел, що регламентують діяльність Державної кримінально-виконавчої служби України. Визначено, що ефективність здійснення завдань Державної кримінально-виконавчої служби України залежить від налагодження дієвих механізмів контролю за її діяльністю. Висвітлено поняття «об'єкт контролю». Визначено сутність діяльності Державної кримінально-виконавчої служби України як об'єкту контролю.

Ключові слова: сутність, діяльність, Державна кримінально-виконавча служба України, контроль, об'єкт контролю.

Аннотация

Усачев Е. И. Сущность деятельности государственной уголовно-исполнительной службы Украины как объекта контроля. – Статья.

В статье проведен анализ научных и нормативно-правовых источников, регламентирующих деятельность Государственной уголовно-исполнительной службы Украины. Определено, что эффективность осуществления задач Государственной уголовно-исполнительной службы Украины зависит от налаживания действенных механизмов контроля за его деятельностью. Освещено понятие «объект контроля». Определена сущность деятельности Государственной уголовно-исполнительной службы Украины как объекта контроля.

Ключевые слова: сущность, деятельность, Государственная уголовно-исполнительная служба Украины, контроль, объект контроля.

Summary

Usachov Ye. I. The essence of the activity of the state criminal-executive service of Ukraine as an object of control. – Article.

The article analyzes the scientific and regulatory sources governing the activities of the State Penitentiary Service of Ukraine. It is determined that the effectiveness of the tasks of the State Penitentiary Service of Ukraine depends on the establishment of effective mechanisms of control over its activities. The concept of “object of control” is covered. The essence of the activity of the State Penitentiary Service of Ukraine as an object of control is determined.

Key words: entity, activity, State Criminal Enforcement Service of Ukraine, control, object of control.